

Dokument nr. 8:113

(2000-2001)

Forslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Rolf Reikvam og Ursula Evje om nødvendige tiltak for å sikre personer med lese- og skrivevansker reelle muligheter til å få høgre utdanning

Til Stortinget

Bakgrunn

Funksjonshemmede blir utsatt både for direkte diskriminering og for indirekte diskriminering gjennom manglende tilrettelegging for deltakelse på like vilkår. Dette er stor sløsing med viktige ressurser for landet og uakseptabel diskriminering av enkeltpersoner. Norge har stort behov for arbeidskraft. På tross av dette er arbeidsledigheten høy og stigende blant funksjonshemmede og langt større blant funksjonshemmede enn i befolkningen ellers. Mange blir uføretrygdet i ung alder mot sin vilje. Funksjonshemmede har på grunn av sine problemer med å få utdanning og arbeid, i snitt mye lavere inntekter enn befolkningen ellers og dette fører til at både de og deres familier blir påført tilleggsproblemer.

Med bedre tilrettelegging av undervisningen og tilstrekkelige hjelpemidler i utdanning og arbeidsliv, ville mange flere hatt mulighet til å komme i arbeid og til å få bedret sin livskvalitet. Dette ville også tilført landet sårt tiltrengt arbeidskraft og bidra til å redusere sannsynligheten for økonomisk fattigdom som følge av arbeidsledighet og lave trygdeytelser.

Funksjonshemmede har i snitt lavere utdanning enn befolkningen for øvrig. Forskning viser at utdanning i stor grad kompenserer for noen typer funksjonshemming. En viktig strategi for å motvirke diskriminering og sikre alle likeverdig mulighet til selv å velge arbeid er derfor å øke funksjonshemmedes muligheter til utdanning.

Mennesker med lese- og skrivevanskeligheter har ikke synlig funksjonshemming og er derfor en oversett gruppe. Mellom 5 og 10 pst. av befolkningen har slike lærevansker.

Det er et stort behov for å bedre undervisning og tilrettelegging i hele utdanningssystemet for mennesker med lese- og skrivevansker. I grunnskolen og i videregående skole har alle elevene formelle rettigheter til tilrettelegging av undervisningen og til nødvendige hjelpemidler. Dette er et steg i riktig retning, men det er behov for langt større innsats. Problemene

er særlig store i høgre utdanning som tradisjonelt ikke har vært vant til å forholde seg til mangfoldet i elevmassen og kanskje særlig ikke til personer med lese- og skrivevansker. I stor grad er den enkelte nå overlatt til sin egen stå på vilje og at de er heldige og møter personer i utdanningssystemet som er personlig interessert i, har forståelse for, og har kunnskap om deres spesifikke behov og problemer. Mange møter både uforstand, manglende kunnskap og direkte uvilje. Uten formelle rettigheter står disse studentene svakt i sin kamp for å fullføre utdanning og komme i arbeid.

Tiltak som er egnet til å hjelpe disse studentene vil dreie seg om:

- At gjeldende åpning for inntak på studier ut fra del- og realkompetanse gitt i etter- og videreutdanningsreformen, blir reell også for personer med lese- og skrivevansker.
- Rett til nødvendige hjelpemidler og pedagogisk tilrettelegging i undervisningen.
- Rett til tilpassede eksamens- og evalueringsformer.
- Mulighet til å få vitnemål uten særlig avmerking om funksjonshemmingen som kan virke diskriminerende i en ansettelsesprosess.

Nødvendige tiltak for å sikre personer med Lese- og skrivevansker reelle muligheter til å få høgere utdanning

Det er viktig for myndighetene å sikre personer med lese- og skrivevansker enklere tilgang til utdanning raskt. I september 2000 fikk Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet overlevert en utredning om temaet. Det er behov for å iverksette nødvendige tiltak for å forhindre vilkårlighet og ulik skjønnsutøvelse ved den enkelte utdanningsinstitusjon. De kan ha problemer både med inntak, fysisk og pedagogisk tilrettelegging underveis, evaluerings- og eksamensformer og med utskriving av vitnemål.

Inntak

Inntak til høgre utdanning er nå i prinsippet åpent også for personer uten fullstendig formell studiekompetanse ved at det er gitt rettigheter til inntak ut fra realkompetanse, jf. Innst. O. nr. 1 (2000-2001). Dette lovgrunnlaget er generelt, og inntak til det enkelte studiested vil måtte finne sin form innenfor et system som både sikrer studiestedet inntaksreglement og føringer gitt i generelt lovverk. Imidlertid kan det ta tid før denne adgangen til inntak ut fra real- og/eller delkompetanse vil være innarbeidet ved alle studiestedene og det er grunn til å frykte at personer med spesifikke lærevansker, som lese- og skrivevansker, igjen kommer bakerst i køen. Det vil derfor være behov for at Regjeringen har en aktiv politikk, og om nødvendig finne mekanismer og virkemidler som kan bidra til at retten til opptak ut fra relevant del- og realkompetanse til personer med dokumenterte lese- og skrivevansker blir en realitet.

Tilrettelegging i utdanningen

Situasjonen i dag er svært krevende for studenter med lese- og skrivevansker som ønsker høgre utdanning fordi det tradisjonelt har vært liten forståelse for at disse elevene ønsker, eller kan gjøre seg nytte av utdanningen. Rettigheter til hjelpemidler til voksne elever og studenter er hjemlet i folketrygdloven. I praksis tar det imidlertid ofte altfor lang tid å få behandlet slike saker, og det kan både forsinke og forpurre hele utdanningen. Personer med lese- og skrivevansker har ofte store barrierer de må komme over for å bli motivert til å søke mer utdanning. Å oppleve at en ikke får de hjelpemidlene en har bruk for når en er motivert og klar for innsats kan virke svært destruktivt. Mange opplever at alle krefter er brukt opp før de kommer i gang med selve utdanningen.

Spesifikke rettigheter kan utformes slik at de utløser hjelpemidler og tilrettelegging raskt. Dette vil gi mer effektiv gjennomføring av utdanningen.

Tilrettelegging av eksamen

Tradisjonelle eksamensformer kan ha store svakheter som verktøy for å dokumentere kunnskap generelt. Nye evalueringsformer er tatt i bruk mange steder og enkelte studiesteder gir tilbud om ulike former for tilrettelagt eksamen. Imidlertid blir det nå altfor tilfeldig om studenter med behov for tilrettelagt eksamen får det - og om tilretteleggingen er tilstrekkelig. For mange utdanningssteder er dette en forholdsvis ny problemstilling og det kan mangle både på vilje til å imøtekomme slike behov, og kompetanse til å håndtere tilrettelegging på kvalitetsmessig måte.

Det er viktig å understreke at en tilrettelagt eksa-

men skal være likeverdig med en tradisjonell eksamen når det gjelder krav til nivå på faglige kunnskaper og ferdigheter. Forskjellen er kun at eksamensformen tar hensyn til ulike personers forutsetninger og kompenserer for de praktiske ulemper en funksjonshemming medfører.

Formelle rettigheter vil sette krav til utdanningsstedene og med det være et nødvendig grep for å få moderne og mangfoldige evalueringsformer på plass. Dette vil komme hele utdanningssystemet til gode.

Vitnemål

Etter endt utdanning er det viktig at vitnemål ikke inneholder opplysninger som ikke er relevante i forhold til den kunnskapen og de ferdighetene som skal dokumenteres. Opplysninger om funksjonshemmings art eller om tilrettelagt eksamen på vitnemålet, kan føre til at arbeidssøkere ikke blir vurdert ut fra det de kan, men blir diskriminert og valgt bort allerede i søkerprosessen. Diskriminering av søkere i ansettelsesprosessen er velkjent og et problem både Storting og Regjering har vært opptatt av å løse. Stortinget har nettopp behandlet Ot.prp. nr 34 (2000-2001) om endringer i arbeidsmiljølovens § 55 A med innføring av forbud mot diskriminering av funksjonshemmede ved ansettelse. Et enstemmig Storting har sluttet seg til behovet for en slik bestemmelse. Det er viktig å understreke at en tilrettelagt eksamen har samme krav til faglig kunnskap og ferdigheter, og har lik verdi som en tradisjonell eksamen. Det er derfor ingen grunn til at dette skal merkes av på vitnemål.

Det er behov for at disse elevene får nødvendig tilrettelegging lovfestet. Stortinget ber derfor Regjeringen snarest å utarbeide nødvendig lovgrunnlag for å sikre at personer med lese- og skrivevansker sikres lik tilgang til utdanning som andre borgere, og rett til å få evaluert og dokumentert sine kunnskaper og ferdigheter uten at henvisninger til eventuelle funksjonshemminger framkommer på en slik måte at det kan virke stigmatiserende og bidra til diskriminering i en ansettelsesfase.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes derfor følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen legge fram nødvendige forslag til tiltak og om nødvendig lovendringer som sikrer at personer med lese- og skrivevansker får reell tilgang til høgre utdanning.